

En ledningsdragning i Kristinagatan, Västerås

Antikvarisk kontroll

Fornlämning Västerås 232:1
Kristinagatan, kv. Ingrid, Klara
Västerås stadsförsamling
Västerås kommun
Västmanland

Ulf Alström

Innehåll

Sammanfattning.....	1
Inledning.....	2
Målsättning och metod.....	2
Undersökningsresultat.....	2
Tolkning och utvärdering	5
Referenser.....	6
Kart- och arkivmaterial.....	6
Otryckta källor	6
Litteratur.....	6
Tekniska och administrativa uppgifter	6
Figur	7
BILAGA.....	8
Bilaga 1. Fyndtabell	8

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2010

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-7453-050-6

Västerås 2010.

Sammanfattning

I Kristinagatan har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen i samband med schaktningar för omläggning av fjärrvärmerör utfört en arkeologisk antikvarisk kontroll. Schaktsträckan var cirka 15 meter och berörde delvis arkeologiska lämningar i form av kulturlager. Dessa kunde med hjälp av keramikdateringar och en ¹⁴C datering tidsfästas till 1300 och 1400 talen. En del keramikskärvor, som tillvaratogs i de grävda massorna, daterar de yngre kulturlagren till 1600 och 1800 talen.

Det arkeologiska materialet pekar på att stadens bebyggelse väster om ån kan ha haft en större utbredning än vad som tidigare har varit känt.

Inledning

På grund av arbeten för fjärrvärme mellan kvarteren Ingrid och Klara i Kristinagatan har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM) utfört en antikvarisk kontroll i samband med schaktningarna. Uppdragsgivare var Mälarenergi Service som också bekostade den antikvariska kontrollen.

Arbetet utfördes den 3 och 6 september 2010 efter ett beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2010-07-23 (dnr:431-2717-19).

Kvarteren Ingrid och Klara ligger i, vad man anser, utkanten av det medeltida Västerås. Den uppfattningen bygger förmodligen på bristande kunskap eftersom nästan inga arkeologiska undersökningar eller observationer gjorts i Kristinagatan eller i kvarteren Ingrid och Klara. År 2000 utfördes dock en arkeologisk förundersökning i kvarteret Ingrid i samband med byggverksamhet varvid sentida bebyggelse rester dokumenterades. I botten av schaktet framkom också ett tunt kulturlager på den rena leran. Detta kulturlager har daterats till sen tid (Carlsson 2001).

I området sydöst om Kristinagatan, det vill säga i kvarteret Klaudia, numera Klippanparkeringen har det däremot dokumenterats kulturlager som daterats till 1200-talet och senare (Bergquist 1996). Området där de högmedeltida dateringarna uppnåddes ligger drygt hundra meter från den nu aktuella antikvariska kontroll.

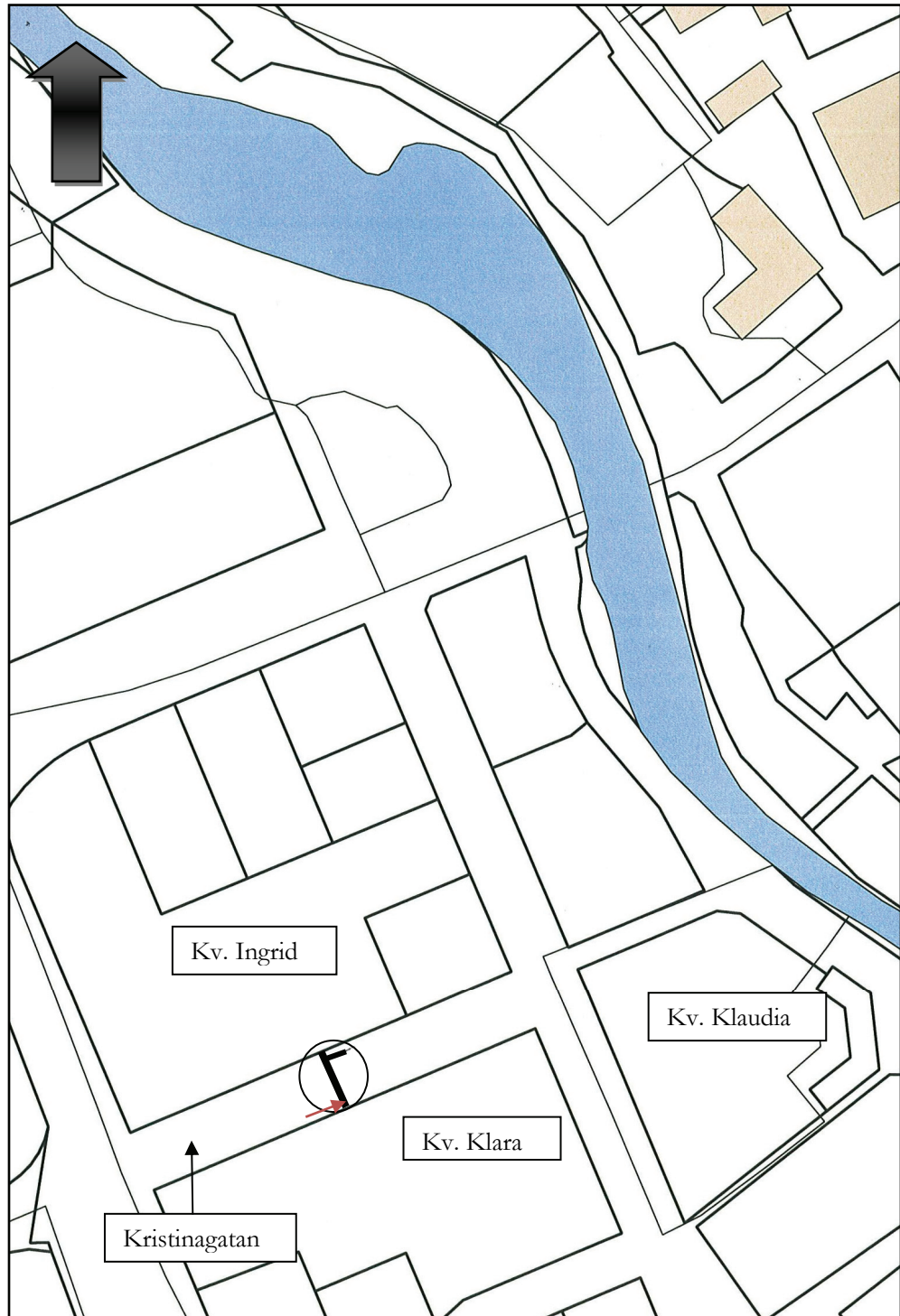
Målsättning och metod

Målsättningen med den antikvariska kontrollen var att skydda fornlämning från att skadas (fornlämning Västerås 232:1) och om fornlämning påträffades dokumentera anläggningar och kulturlager. Om kulturlager och anläggningar påverkades av grävarbetet skulle dessa avgränsas inom schaktet. En bedömning av kulturlagren och anläggningarna samt fyndens karaktär skulle göras. En datering och tolkning av fornlämningen ingick i den antikvariska kontrollen.

Den antikvariska kontrollen utfördes under Mälarenergis arbete med schaktningarna varför den inriktades på att dokumentera kulturlagren i schaktväggarna. Eftersom schaktet var 1 m brett och bara 0,8–1,0 m djupt grävdes en provgropp i schaktet i syfte att fånga upp hela kulturlagertjockleken och därmed den ursprungliga markhorisonten.

Undersökningsresultat

Schaktet som grävdes tvärs över Kristinagatan och i angränsade trottoarer på både norra och södra sidan av gatan var cirka 15 m långt. Bredden var 0,8 m och schaktdjupet 0,9 m.

Figur 1. Undersökningsområdet i Kristinagatan markerat med svart linje inom en cirkel. Röd pil markerar platsen för sektionensritningen. (Utsnitt ur digitala fastighetskartan. Skala 1:2 000).

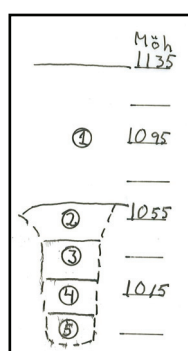
I stora delar av schaktet påverkades endast ett recent bärlager som bestod av grus och småsten. På två schaktavsnitt påverkades kulturlager av schaktningarna. Den ena avsnittet låg i norra kanten av Kristinagatan (kvarteret Ingrid). Det andra avsnittet låg i södra kanten av gatan (kvarteret Klara). I det södra avsnittet där kulturlager påträffades på en sträcka av cirka 3 meter grävdes en provgrop med spade ner till

ursprunglig marknivå som låg på 10,05 m ö h. Från det äldsta lagret insamlades ett djurben för ^{14}C analys.

Kulturlagret i norr bestod av ett 0,2 m tjockt lager gråbrun kulturjord med inslag av sten, tegelflisor, kolstänk och ben. Därefter vidtog i botten ett 0,15 m tjockt lager av gråbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och grus. Över dessa två lager låg ett 0,5 m tjockt bärlager bestående av grus och sten.

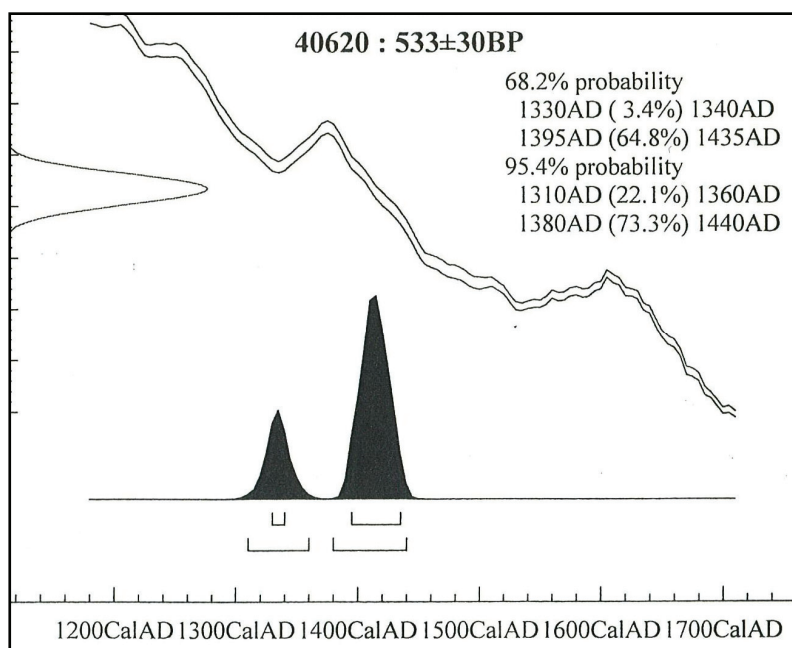
Det kortare schaktet, i närmast väst-östlig riktning, som grävdes i trottoaren innehöll bara fyllningsmaterial som låg över ett fjärrvärmerör.

Kulturlageravsnittet i söder dokumenterades med en sektionsritning där provgropens lager ingick. Från lager 4 dvs. det första avsatta kulturlagret på platsen insamlades ett djurben för ^{14}C analys.

Figur 2. Profilritning från det södra kulturlageravsnittet (markerat med röd pil på figur 1). 1. Bärlager bestående av grus och sten, 2. Brungrått kulturlager med grus, tegelflisor och kol, 3. Brungrått kulturlager med mer inslag av tegelflisor, 4. Gråbrunt kulturlager med inslag av tegelflisor, ben och kol, 5. Grå ren lera. (Profil mot väst. Skala 1:40).

^{14}C analysen från lager 4, dvs. det äldsta lagret i undersökningsområdet, antyder att området tas i anspråk för bebyggelse före år 1440 vår tideräkning. Från lager 4 tillvaratogs även en mynningsskära av C:II:2 gods från ett salvekrus med datering till senare delen av medeltiden (Medeltidsstaden 30). För övrigt påträffades keramik i schaktet med datering till 1600, 1700 och 1800 talen.

Figur 3. ^{14}C provet visar med 95% sannolikhet att benet som låg i lager 4 kommer från ett djur som dött (slaktats) under perioden 1310–1440 vår tideräkning (Possnert 2010).

Tolkning och utvärdering

Materialet från fjärrvärmeschaktet i Kristinagatan har påvisat, med viss sannolikhet, att staden vid cirka år 1400 hade en större utbredning än som tidigare var känt väster om ån. Undersökningsområdet i Kristinagatan ligger cirka 120 m väster om Svartåns västra strandbrink vilket bör indikera att en troligtvis reglerad stadsbebyggelse etablerats vid den här tiden över hela området, kanske med utgångspunkt från de bebyggelseenheter med dateringar till 1100- och 1200- talen som undersökts i kvarteren Linnea och Klaudia sydöst om Kristinagatan (Annuswer m. fl. 1990, Berquist 1995).

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fastighetskartan
Ekonomiska kartan 11G:17. Skala 1:20 000

Otryckta källor

Possnert, G., 2010. Resultat av ¹⁴C datering av ben från Västerås, Västmanland. Ångströmlaboratoriet. Tandemlaboratoriet. Uppsala universitet. Uppsala.

Litteratur

Annuswer, B. Bergquist, U. Forenius, S. Syse, B., 1990. Västerås 1000 år i centrum. Raå och Västerås kulturnämnds skriftserie. Västerås.

Bergquist, U., 1996. Kludia. Arkeologisk undersökning. UV Uppsala Rapport 1996:50. Riksantikvarieämbetet. Uppsala.

Broberg, B. & Hasselmo, M., 1981. Keramik, kammar och skor från 7 medeltida städer. Fyndstudie. Medeltidsstaden 30. Raå och SHM. Stockholm.

Carlsson, R., 2001. Kvarteret Ingrid Kulturlager i Västerås. Kulturmiljöavdelningen Rapport 2001:26. Västmanlands läns museum. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM projektnr:	KM 10095
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-2717-10, 2010-17-10
Undersökningsperiod:	3 och 6 sept 2010
Arkeologtimmar:	9,5 timmar
Exploateringsyta:	Cirka 10 löpmeter schakt
Personal:	Ulf Alström Jonas Ros
Belägenhet:	Kristinagatan, kvarteret Ingrid, Västerås stadsförsamling, Västerås kommun, Västmanlands län, Västmanland
Ekonomisk karta:	11G:17
Koordinatsystem:	RT 90 2,5 gon V
Koordinater:	X 6610237 Y 1541395
Höjdsystem:	Rikets
Inmättningsmetod:	Manuell
Dokumentationshandlingar:	Förvaras på VLM
Fynd:	Fynden F1–F5 förvaras på KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Figur

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2006/01407.

Figur 4. Undersökningsplatsens läge markerat med en ring. Utdrag ur ekonomiska kartan 11G:17. Skala 1:20 000.

BILAGA

Bilaga 1. Fyndtabell.

Fyndnr	Sakord	Material	Egenskap	Vikt, gr	Antal	Antal. fragm.	Fyndomständighet
1	Yngre Rödgoods	Lera	-	200	6	6	Lösfynd under schaktning
2	Flaska	Lera	Mynning och hals	35	1	1	Lösfynd under schaktning
3	Kritpipa	vitlera	skafftfragment	2	1	1	Lösfynd under schaktning
4	Yngre Rödgoods	Lera	Glaserade	18	2	2	Lager 2 södra kulturlageravsnittet
5	Salvekrus	Lera	Glaserad C:II:2	1	1	1	Lager 4 södra kulturlageravsnittet